

Prof. univ. dr. Dumitra Popescu – apărător al drepturilor omului

Cercetător științific și profesor universitar cu o carieră profesională care acoperă șase decenii, doamna prof. univ. dr. Dumitra Popescu, umanist optimist dar realist, nu lasă indiferent pe niciunul dintre colegi sau foști doctoranzi ori studenți. Dovadă omagiul și afecțiunea pe care i le aduce elita științifică juridică la a 80-a aniversare.

Doamna profesoară reprezintă un îndelungat exemplu și punct de referință, prin prelegerile sale, prin cărțile și articolele publicate, reușind să asigure continuitate și consecvență în relația dintre dreptul intern și dreptul internațional.

Pe parcursul lungii sale cariere academice, doamna prof. Dumitra Popescu a fost invitată să țină cursuri și să prezinte comunicări, să participe ca expert sau raportor la universități din țară și din alte state sau la conferințe, în cadrul unor foruri internaționale eminente, cum ar fi Națiunile Unite.

Remarcabilele lucrări publicate, fără a ține seama de o pleiadă de articole, au contribuit la formarea a generații întregi de juriști și au inspirat specialiștii și autorii din domeniul dreptului internațional și al dreptului internațional al drepturilor omului.

A contribuit, alături de alte personalități, la organizarea, funcționarea și succesul Institutului Român pentru Drepturile Omului (IRDO), membru al Rețelei Europene de Instituții Naționale de Drepturile Omului, care desfășoară activități de cercetare științifică, formare, informare și documentare în domeniul drepturilor omului,

instituție națională pentru drepturile omului, care corespunde Principiilor de la Paris din 1991.

Aceste principii au în vedere: un mandat „cât mai larg posibil”, bazat pe standardele universale ale drepturilor omului și care să includă dubla responsabilitate de a promova și de a proteja drepturile omului, acoperind toate drepturile; independență față de guvern; independență garantată prin Constituție sau prin lege; putere adecvată de investigare; pluralism, inclusiv prin structura personalului și/sau cooperare efectivă și resurse umane și financiare adecvate.

Doamna prof. Dumitra Popescu este membră a Consiliului general al Institutului Român pentru Drepturile Omului încă de la înființare, dar și a consiliului științific și a colegiului de redacție ale publicațiilor IRDO.

Activitatea sa științifică meritorie în domeniul promovării drepturilor omului pe plan național și internațional a fost încununată cu decernarea medaliei aniversare „70 de ani de la crearea Organizației Națiunilor Unite”, de către Asociația pentru Națiunile Unite din România, membră a Federației Mondiale a Asociațiilor pentru Națiunile Unite, precum și acordarea diplomei jubiliare de excelență a Institutului Român pentru Drepturile Omului.

Prof. univ. dr. Irina Moroianu Zlătescu

Prof. univ. dr. Dumitra Popescu – mentor și coleg

Îmi face o deosebită plăcere să adaug câteva gânduri la o aniversare cu valoare simbolică pentru formarea mea profesională în domeniul dreptului internațional. Tânăr absolvent al Facultății de Drept din București, am câștigat, în 1974, un concurs pentru postul de cercetător la Institutul de Cercetări Juridice. Ajungeam, în felul acesta, în templul școlii juridice românești, având prilejul să-i cunosc pe „monștrii” sacri ai dreptului din țara noastră - Traian Ionascu, Eugen Barash, Mihai Ghelmegeanu, Alexandru Bolintineanu, Yolanda Eminescu, Octavian Căpățână și alții.

Departamentul de drept internațional era condus de dr. Dumitra Popescu. Timp de 15 ani, am lucrat în același birou, de la etajul 6 din fostul sediu al Ministerului Justiției, vis-a-vis de Cișmigiu. Mi-a îndrumat lecturile, mi-a corectat lucrările de cercetare. În ultimii ani petrecuți la Institut, am coordonat, împreună, diferite volume de studii sau monografii din domeniul dreptului internațional. I-am apreciat, întotdeauna, rigoarea, seriozitatea în elaborarea lucrărilor, grija pentru fiecare cuvânt pus pe hârtie.

Privesc cu nostalgie acei ani iar acum sunt și mai conștient de ceea ce îi datorez, inclusiv în ceea ce privește activitatea mea ca ministru de externe, președinte al Camerei sau prim-ministru.

Prof. univ. dr. Adrian Năstase

Prof. univ. dr. Dumitra Popescu – conducător de doctorat

Într-o lume aflată în continuă schimbare, într-o lume aglomerată de „inși” preocupați să se cațere pe treptele succesului în mod nemeritat, am avut privilegiul să cunosc oameni deosebit de valoroși din punct de vedere uman și profesional, care mi-au influențat decisiv cariera profesională.

Sunt oameni în viață care te ajută spiritual, care îți oferă sprijin și încredere, care constituie modele profesionale. Nimeni nu se naște învățat și fără modele nu reușim să ne realizăm și să ne afirmăm pe plan profesional. Din acest punct de vedere consider că sunt o persoană norocoasă, deoarece am avut prilejul să am modele profesionale excepționale, care și-au pus amprenta asupra parcursului meu profesional.

Cariera universitară reprezintă un drum lung și greu, însă presărat cu satisfacții profesionale. Specializarea prin studii doctorale presupune, pe de o parte, efortul unui demers științific asumat din partea candidatului, iar pe de altă parte, susținerea constantă și încrederea acordată candidatului de către conducătorul de doctorat.

În această ecuație, doamna prof.univ.dr. Dumitra Popescu a avut un rol decisiv în orientarea cercetării științifice într-un domeniu de noutate absolută și interes național, eforturile științifice ale subsemnatei fiind răsplătite pe măsură.

Recunoașterea profesională de care beneficiaz în prezent i se cuvine, în parte și distinsei doamne profesor Dumitra Popescu.

Prof. univ. dr. Nicoleta Diaconu

I. TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

ȘTIINȚA DREPTULUI

SOFIA POPESCU*

I. Cunoașterea dreptului

Cu privire la condiția științifică a cunoașterii dreptului s-a apreciat¹ – dintr-o perspectivă mai largă, că „în câmpul juridicității, ca și în alte articulații ale vieții sociale, cunoașterea nu e o descripție neutrală, ci investigare bazată (și) pe evaluare și implicare”. În legătură cu interpretarea în drept, s-a subliniat că, în ceea ce privește cunoașterea fenomenului juridic, aceasta antrenează direcția filosofică, precum și cea științifică propriu-zisă. Aducerea în discuție și interpretarea celor două componente a fost considerată motivată, atât timp cât, în planul amintit supraviețuiesc reducționisme și fetișizări.

Totodată, criticându-se interpretarea pozitivistă care dă drept de cetate în știință numai enunțurilor constatative, s-a atras atenția că, a fost acceptat faptul că, orice fenomen social este, inevitabil un mod de obiectivare a prezenței umane, ceea ce face din om, actorul acțiunii și, în același timp, subiectul cunoașterii sociale.

* Prof. univ. dr.

¹ Ioan Humă, *Cunoaștere și interpretare în drept. Accente axiologice*, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 9, 12.

Într-un prestigios dicționar de teoria și sociologia dreptului² sunt menționate patru arhetipuri de epistemologie juridică, care este teoria cunoașterii dreptului, și anume: [1] Cunoașterea juridică a normelor, caracterizată prin concepția potrivit căreia, cunoașterea dreptului constă în informații despre ceea ce a stabilit autoritatea legislativă. Privită astfel, cunoașterea dreptului se dobândește prin intervenția unui act de voință al legiuitorului și înregistrarea a ceea ce a produs, sub forma „normei” (ordinului, comandamentului). Raționamentul juridic, ca atare, este incapabil de a produce cunoaștere juridică; [2] Cunoașterea juridică, provenind din rafinarea conceptelor. Potrivit acestui arhetip, este posibil a ajunge la cunoașterea dreptului, urmând procedurile formale care constau în extragerea implicațiilor necesare, din conceptele puse la dispoziție de materialele juridice care, sunt suficient de bogate, conțin noțiuni abstracte, a căror sferă de aplicare depășește ansamblul de norme particulare. În mod ideal, astfel de concepte se vor preta, la rândul lor, unei rafinări în concepte mai abstracte, iar sistemul conceptual va produce soluții juridice pentru orice situație nouă; [3] Cunoașterea juridică, fundamentată pe adevărul moral, arhetip în concordanță cu care, cunoașterea dreptului este în mod sistematic legată de concluziile raționamentului practic referitor la ceea ce este, din punct de vedere moral; [4] în sfârșit, al patrulea arhetip implică o cunoaștere juridică, redusă la informații de ordin psiho-sociologic despre responsabili activității juridice.

² A se vedea pe larg, termenul „Science du droit” în *Dictionnaire encyclopédique de théorie et sociologie du droit*, 2ème édition entièrement refondue, corrigée et augmentée, sous la direction de Andre-Jean Arnaud, J.A. Carty, M. Chiba, J.Comaille, A.Deville, J. Wroblewski, E. Landowski, F. Ost, Y. F. Perrin, M.van de Kerchove, L.G.D.J. 1993.

Potrivit acestei optici, cunoașterea juridică abstractă este numai o himeră, iar cunoașterea juridică reală constă în informații de ordin comportamental și psihologic asupra proceselor juridice, în special referitoare la judecători și alți operatori ai dreptului, acest gen de cunoaștere fiind preferat de reprezentanții școlii dreptului liber și ai realismului juridic american.

În ceea ce ne privește, apreciem că, primul arhetip s-a dovedit, de mult timp, cel insuficient, că, fără a nega importanța conceptualismului juridic, – aceasta nu trebuie supraestimată, fapt de altfel rezultând din căderea în dizgrație, în Germania, a științei juridice a conceptelor și afirmarea unui gen deosebit de știință juridică, cel al științei juridice a intereselor. Înclinăm spre o cunoaștere juridică, fundamentată pe adevărul moral, care, se pare că, prezintă un dublu avantaj: cel al concordanței cu raționalitatea definitorie a dreptului și cel al concordanței cu funcția morală pe care știința juridică este chemată să o îndeplinească.

Într-o utilă apreciere³, se consideră a fi trăsături distinctive ale cunoașterii științifice – opusă cunoașterii vulgare, naive sau empirice: raționalitatea, caracterul critic și fundamentarea, iar aceeași cunoaștere științifică este caracterizată ca o cunoaștere de ansamblu, completă, ordonată, opusă cunoașterii simple, cazuistice și enciclopedice.

Pornindu-se de la premisa că, normele juridice sunt, trebuie să fie nu numai comandamente, ci și cunoștințe, s-a insistat asupra ideii că, doar din cunoașterea juridică a societății poate să rezulte o normare conștientă, căci dreptul nu trebuie să fie o reacție inconștientă în fața realității, ci o cunoaștere modelatoare a lucrurilor, prin intermediul normelor⁴.

³ Romul Petru Vonica, *Introducere generală în drept*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 10.

⁴ Dan-Claudiu Dănișor, Ion Dogaru, Gheorghe Danilor, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H.Beck, București, 2006, p. 3.

Din partea dedicată cunoașterii dreptului nu poate, credem, lipsi relația dintre cunoașterea socială și cunoașterea juridică, aspect aprofundat de profesorul Ion Craiovan⁵ care, atrage atenția asupra faptului că, identitatea, specificitatea și complexitatea fenomenului juridic nu pot fi explorate, în planul cunoașterii, numai ca expresii ale normativității sociale care să impună, în mod mecanic, anumite rezultate ale cunoașterii socialului. Fără a exclude acest plan, trebuie reținută, în același timp, o mișcare proprie în cunoașterea juridică ce se dezvoltă dinspre juridicitate și care desigur, interacționează și interferează cu celelalte zone ale cunoașterii socialului. Printre factorii care „provoacă” demersurile specifice epistemologiei juridice sunt menționați: relația societate-juridicitate, cunoaștere comună -cunoaștere științifică, relația dintre cunoașterea științifică și cunoașterea socială, în condițiile în care dreptul este expresia normativă a puterii de stat.

Din analiza aspectului cunoașterii dreptului nu poate fi absentă o mențiune specială și anume, aceea că, fondatorul epistemologiei juridice, Christian Atias îl consideră precursor al epistemologiei juridice pe Mircea Djuvara, personalitate științifică și universitară marcantă a României interbelice, citând lucrarea sa „Le fondement du phenomene juridique. Quelques reflexions sur les principes logiques de la connaissance juridique”, publicată la Paris în cunoscuta editură Sirey, în 1913, pe care o situează printre primele eseuri de epistemologie juridică.

Evoluția post-modernă a științei dreptului⁶ – apreciază profesorul francez Andre Jean Arnaud – se caracterizează printr-o accentuată tentă civică, prin îmbinarea preocupărilor legate de gândire, teoretizare și speculație, cu orientarea spre

⁵ Ion Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2007, pp. 226-227.

⁶ Andre Jean Arnaud, *Some challenges to the law through modern thought*, în vol. „17th IVR World Congress, Bologna, 16-21, June, 1995”, vol. II, p. 30.